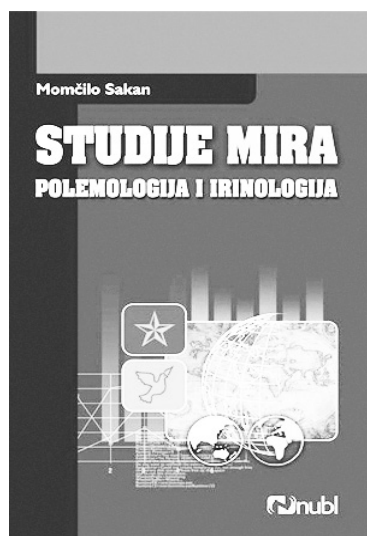

Momčilo Sakan

Studije mira: polemologija i irinologija

Nezavisni univerzitet Banja Luka (NUBL), Banja Luka, 2008., 347 str.

Knjiga pod naslovom: „STUDIJE MIRA“ – polemologija i irinologija u izdanju NUBL, Banja Luka, 2008., unikatno je i originalno naučno delo autora prof. dr. Momčila Sakana. Knjiga je obima 347 kucanih strana teksta u formatu B5. Struktura knjige se sastoji iz: uvoda, glavnog dela, literature i priloga.

U uvodnom delu autor nedvosmisleno ukazuje na značaj nauka o ratu i miru (polemologije i irinologije). Posebno ukazuje na brutalnost rata koji donosi ogromne gubitke, bedu, nevolju, patnju, bol i opštu nesigurnost ljudi. Istovremeno ističe prednosti mira u kome ljudi slobodno žive, saraduju, integrišu se u razne zajednice, stvaraju materijalna dobra, razvijaju kulturu i umetnost i stvaraju potomstvo ne plašeći se za život i egzistenciju.

Autor, takođe, ukazuje na nedovoljnu istraženost mira. O ratovima i revolucijama, velikim poredama i porazima postoje brojni pisani materijali, a malo je onih koji se odnose na sabrana iskustva o: saradnji među ljudima i narodima; mirotvorcima i mirovnim naporima, sporazumima i dogovorima. Prisutne su i pojave da su državni koji su se zalagali za mir i mirovne sporazume, obično smatrani plašljivcima, a njihove države nedovoljno spremnim za rat i to je bio jedan od indikatora da bi ih trebalo napasti i okupirati. O miru su najčešće pisali pojedinci entuzijasti, anonimni ljudi, često i disidenti, koji nisu imali političku niti bilo kakvu drugu moć, zbog čega su njihove teorije često ostajale neprimećene i zapostavljane.

Glavni deo obuhvata veoma široko područje dveju veoma značajnih nauka polemologije i irinologije koje autor, uspešno strukturira u devet logički izdvojenih celina.

U prvoj celini obrađene su *Teorijske osnove polemologije* sa težištem na definisanju i odnosu sa dugim naukama i naučnim disciplinama. U procesu definisanja autor nedvosmisleno dokazuje da je polemologija *nauka o ratu – njegovim uzrocima i posledicama* (grčka složenica: *polemós* – sukob, neprijateljstvo i *logos* – nauka). Autor, međutim, ukazuje i na to da pojedini teoretičari termin polemologija koriste u mnogo širem značenju. Tako, na primer, francuski naučnik Gaston Butul smatra

da je polemologija nauka o *ratu* i *miru* kao dvema uzajamno povezanim pojavama. Da bi se očuvao mir potrebno je, prema Butulovom mišljenju, izučavati širok spektar društvenih pojava i aktivnosti, uključujući i pozitivnu metodologiju sa sedam nivoa istraživanja, zatim filozofiju, sociologiju, kulturu... Naročito se zalaže za vezu polemologije sa edukacijom naroda i smatra da se prosvetljenim narodom ne može manipulirati. Autor, dalje, ističe da je polemologija relativno mlada nauka koja je tesno povezana i sa filozofijom, sociologijom, politikom, vojnim naukama, istorijom, ekonomskim naukama, pravnim naukama, tehničkim naukama, psihologijom, pedagogijom, moralom i naukom o međunarodnim odnosima.

Sve navedene veze su detaljno i argumentovano analizirane sa težištem na odnosima sa filozofijom, sociologijom, politikom i vojnim naukama. U razmatranju odnosa sa filozofijom, on polazi od Durantovog stava da su nauke prozori kroz koje filozofija gleda na svet; nauke su čula, a filozofija je njihova duša; da filozofija bez nauke gubi čast, da se izdvaja iz toka ljudskoga razvitka i da pada sve niže u praznu ništavnost sholastike; ali, da je i nauka bez filozofije nemoćna, razorilačka i pustošilačka. Dalju vezu polemologije sa filozofijom, autor, razmatra preko filozofskih pretpostavki, metodologije i epistemologije, a posredno i preko drugih nauka i naučnih oblasti. Sociologija, kao relativno mlada nauka o ljudskom društvu i zakonima njegovog razvitka je opštija od polemologije; izučava sve društvene pojave, uključujući i rat i mir. Ona izučava i zakone nastanka i razvoja društvenih pojava uopšte iz kojih autor dedukuje i zakonitosti nastanka i razvoja rata kao područja interesovanja polemologije. Odnos polemologije i politike posmatra dvojako: sa pozicije nauka i subjekata tih nauka u ratu i miru. Politiku razmatra kao opštiju i nadređenu polemologiji uopšte i vojsci posebno. Takođe pravi istorijski prikaz i ukazuje na karakteristične primere kada je vojska bila nadređena politici i obrnuto i daje preporuke o rukovođenju vojskom u ratu i miru.

U delu o *agresiji i agresivnom ponašanju* autor polazi od same definicije u najširem smislu, a zatim analizira teorije koje su se razvijale u tri osnovna smera. Prvi, koji polazi od „instinkta” ili impulsa kao centralnog pokretača, drugi – od reakcije na frustracije, a treći – od društvenog uticaja. Na osnovu detaljnih analiza, zaključuje da *nema konstantno agresivnih pojedinaca, društvenih grupa ili država; da se sklonost agresiji uči; da se agresivno ponašanje ljudi pojavljuje onda kada se stvore određeni uslovi koji mu pogoduju; i da je to ponašanje moguće kontrolisati i suzbijati.*

U sledećem delu, detaljno objašnjava *moć, silu, krizu, konflikt, nasilje i sukob*, kao kategorijalne pojmove koje koriste mnoge nauke i naučne discipline. Naročito je ukazao na mogućnosti prevazilaženja kriza, konflikata, nasilja, sukoba i ratova.

U delu o *teorijskim osnovama rata*, definisao je rat, a zatim objasnio: njegovu društvenu suštinu, teorije, unutrašnju strukturu, vrste, karakteristike, uzroke i posledice. U procesu definisanja komparativno je analizirano deset definicija. Brutalnost rata je ilustrovao brojnim primerima i maksimama. Za ovu priliku, naročito je karakteristična Herodotova: „*Niko, naime, nije toliko lud da pre izabere rat nego mir, jer u miru deca sahranjuju očeve, a u ratu očevi decu.*” Društvenu suštinu rata ilustruje

stavovima preko 40 filozofa i teoretičara od antičkog doba do danas. Teorije o ratu klasifikuje na klasične i savremene, a zatim ih detaljno objašnjava. Unutrašnju strukturu rata kompleksno analizira preko činioca: snaga, sadržaja rata i uslova. Ratove klasifikuje po različitim kriterijumima, a zatim ih kompleksno objašnjava sa težištem na njihovim uzrocima i posledicama. Uzroke klasifikuje na: ekonomske, političke i kombinovane, a posledice na: gubitke i stradanja ljudi, materijalna razaranja, gubitke u privredi, produbljivanje mržnje, pojavu kriminala, bolest stanovništva, ekološka zagađenja i nepovoljan uticaj na međunarodne odnose.

U delu o *epistemološko-metodološkim osnovama irinologije*, autor, prvo pravi kompleksnu analizu devet izraza koji bi se mogli koristiti za određenje značenja te nauke. Zatim se opredeljuje za složenicu grčkog porekla – irinologiju (*irini* označava mir, a *logos* – nauku). Na kraju definiše irinologiju kao *sistematizovano i argumentovano znanje o miru do kojeg se dolazi svesnom primenom određenih metoda istraživanja*. U *konstitutivne elemente irinologije* svrstava: filozofske pretpostavke, predmet, teoriju, jezik i metodu.

Filozofske pretpostavke zasniva na trostrukom verovanju. Prvo verovanje je da mir kao stvarnost postoji, nezavisno od volje pojedinih ljudi, i da postoji istina o njemu. Onaj koji ne veruje da mir i istina o njemu postoje, neće ih ni uočiti ni tražiti. Drugo, verovanje da se istina o miru može saznati i da njeno traženje ima smisla. Bez saznavanja mira kao stanja i društvenog odnosa i procesa ne može se saznati ni svoja uloga u njegovoj ontološkoj, humanitarnoj i aksiološkoj dimenziji. I, treće, verovanje da su saznanje istine o miru, uspostavljanje i održavanje mira vredni po sebi. Onaj ko u to ne veruje ne treba za mir ni da se bori. Te tri osnovne vrste verovanja su u neposrednoj vezi s tri osnovne filozofske pretpostavke: (1) ontološke, (2) epistemološke, i (3) aksiološke.

Pod *predmetom irinologije* podrazumeva mir i probleme u vezi s njim u totalitetu; od pojedinačnog nivoa – čoveka kao nosioca određenih procesa mira, preko porodica i društvenih grupa, do država i međunarodne zajednice u celini. Pri tome polazi od aksioma da je mir u totalitetu jedinstvena celina i da on ima svoje posebne i pojedinačne zaokružene celine i delove; od pojedinačnog mira preko mira u određenim vremenskim periodima ili regionima do aktuelnog i budućeg (hipotetičkog) mira u međunarodnoj zajednici. Mir i probleme u vezi sa njim, zbog naglašene aktuelnosti, detaljnije objašnjava u posebnom delu studije.

Pod *teorijom irinologije* u užem smislu podrazumeva samo onu vrstu teorije koja ima objektivni, naučni karakter (naučna teorija), odnosno koja objašnjava pojave, predmete i procese u oblasti mira i omogućava dublji zahvat ka njegovom istraživanju i saznavanju. Ona sadrži sve elemente strukture (predmet, osnovne pojmove; osnovne stavove (principe i postulate); hipoteze; naučne zakone i teoreme) koje naučno objašnjava i verifikuje.

Jezik irinologije definiše kao specifičan sistem konvencijom usvojenih znakova koji imaju utvrđeno značenje, a koji služe za sporazumevanje i izražavanje misaonog sadržaja u oblasti uspostavljanja, razvoja i održavanja mira.

Pod *metodom irinologije* podrazumeva skup naučno verifikovanih saznanja, naučno-teorijski i praktično proverenih pravila i normi, misaonih i praktičnih delatnosti, instrumenata i postupaka koji omogućavaju pristup miru, ukazuju na put njegovog istraživanja i upućuju na način sticanja novih naučnih saznanja i njihovo integrisanje u jedinstvenu teoriju irinologije.

U delu *teorijske osnove mira*, autor, prvo definiše mir, a zatim identifikuje i objašnjava njegove karakteristike i ukazuje na pojave koje ga narušavaju u lokalnim i svetskim razmerama. U procesu definisanja, komparativno analizira 13 definicija. Zatim daje sopstvenu definiciju gde pod *pojmom mir podrazumeva pojavu u razvoju ljudskog društva koju karakterišu procesi i odnosi saradnje; tolerancije; međusobnog dogovaranja; relativne ravnopravnosti; rešavanja suprotnosti i sukoba na miran, civilizovan način; i slobodnog ispoljavanja pojedinaca i društvenih zajednica i udruženja*. Nakon toga identifikuje i objašnjava osnovne karakteristike mira i ukazuje na brojne pojave i procese koji ga narušavaju.

Deo o *doktrinama mira* obrađuje tako što prvo definiše doktrinu uopšte i doktrinu irinologije posebno, a zatim objašnjava Agendu za mir tadašnjeg Generalnog sekretara UN Butros Butros-Galija od 1992. godine; doktrine neoružanog suprotstavljanja agresoru i ostale doktrine, pokrete i aktivnosti na planu mira. U okviru ostalih doktrina, pokreta i aktivnosti, naročito su objašnjene: Alternativna odbrana, Alternativno rešavanje sukoba, arbitraža, Deklaracija o ljudskim pravima, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava, Građanska odbrana, Hrišćansko-marksistički dijalog, Kostarikanska neutralnost, Kulturni koreni mira, Nenasilje (Gandi), Pacifizam i Pagvoš pokret. U delu o subjektima mira naročito su objašnjena prava, obaveze i načini delovanja: građana, porodica, obrazovnih i naučnih institucija, društvenih zajednica, religija i međunarodnih organizacija.

U posebnom delu objašnjene su mirovne operacije Ujedinjenih nacija. One su prvo klasifikovane, a zatim strukturalno procesno objašnjene. Posebno su objašnjene operacije za: sprečavanje sukoba (conflict prevention); uspostavljanje mira (peace making); očuvanje mira (peace keeping); nametanje mira (peace enforcement); i posleratnu izgradnju mira (post-conflict peace building).

U prilogima, autor, prikazuje Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima; Rezoluciju žene i mir; i Uzroke, posledice i mogućnosti prevazilaženja sukoba na Balkanu. Naročito je interesantno da se autor u poslednjem prilogu stavlja na stranu običnog nevinog čoveka koji je bio žrtva tog nesrećnog rata. Ukazuje i na ogromne ljudske gubitke od preko 100.000 mladih biološki i ekonomski najproduktivnijih ljudi. Takođe navodi, da je, Balkan, kao Evropski subregion vrelo sukoba i ratova, ali i njemu svojstvenih, pravila, paradigmi i normi tolerancije i suživota etničkih grupa, religija i naroda. U teškim vrtlozima života, opterećeni viorima ciklično ponavljanih razaranja, narodi Balkana su, koliko u ime blagodeti mira, toliko i iz nužde preživljavanja, stvarali autentično i potencijalno univerzalna uporišta međusobne saradnje, sklada, rodne, kulturne, pa i duhovne sinteze i nema razloga da to i dalje ne čine. Za mir na Balkanu nisu potrebni veliki revolucionarni preokreti već mala dela miliona ljudi.

Na osnovu navedenog može se zaključiti da se autor veoma ozbiljno prihvatio aktuelnog, složenog, multidisciplinarnog i višedimenzionalnog problema polemologije i irinologije – problema rata i mira kao dve suprotne, ali ipak uzročno-posledično povezane pojave. Autor je bez sumnje uložio ogroman trud da tu oblast istraži, klasifikuje, definiše i prezentuje javnosti. Naročito su značajni rezultati do kojih je došao u oblasti epistemološko-metodoloških osnova irinologije, teorijskih osnova mira i preporuka subjektima na planu uspostavljanja, razvoja i održavanja tog značajnog fenomena za slobodan život i prosperitet pojedinaca, društvenih grupa, nacija, država i ljudi na Zemlji – jedinoj zelenoj planeti Sunčevog sistema. Vrednostima glavnog dela značajno doprinose i brojne maksime, preporuke i izreke umnih ljudi i humanista u oblasti mira od Herodota do Galtunga. Maksime se nalaze ispod svakog naslova (ukupno oko 130) i odnose se na tekst koji sledi.

Knjiga ima izuzetnu saznavnu, metodološku i etičku vrednost. Saznavna vrednost je u tome što su svi sadržaji kompleksno obrađeni, tako da čitaoci na jednom mestu imaju osnovne elemente polemologije i irinologije. Metodološka vrednost knjige se ogleda u tome što se jasno prepoznaje primena brojnih naučnih metoda u izradi i argumentaciji stavova. Etička vrednost je u tome što u celom tom kontekstu autor veoma vešto ukazuje na brutalnost rata i prednosti mira – dve crvene niti koje se provlače kroz ceo sadržaj glavnog dela i daje nadu da je mir nužan i moguć.

Knjiga je pisana besprekornim jezikom i stilom. To se naročito može videti kroz jednostavnost, jasnoću, izbor termina i sintagmi, umešnost u izradi rečenica i paragrafa, skladan odnos delova i celine, jasno isticanje bitnog i izbegavanje nebitnog, vešto korišćenje citata i fusnota i druge odlike. Ta lepota stila se, pored ostalog, zasniva na bogatstvu znanja autora i to iz više naučnih oblasti. Njegova sposobnost da izloži fundamentalne probleme većeg broja raznorodnih naučnih oblasti jasno i razgovetno, ne umanjujući, pri tom, teorijski nivo interpretacije, multiplicira opštu vrednost teksta. Knjiga, dakle, ima i izuzetnu literarnu vrednost. Uopšteno rečeno, knjiga predstavlja saznavni, metodološki i literarni egzemplar za pristup problemima mira. Ona je logičko-metodološki i jezičko-stilski besprekorno oblikovana i uređena. Njena naučno-teorijska vrednost, a posebno edukativna, ne zaostaje ni za najpoznatijim ostvarenjima u oblasti društvenih nauka. Zato je toplo i sa zadovoljstvom preporučujem našim čitaocima.

Nenad Sakan

Institut za fiziku, Beograd